

مقایسه‌ی تطبیقی تعدیل وجه التزام در حقوق فرانسه و ایران

سوده نامور^۱، علیرضا حسنی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق تجارت بین الملل

۲- دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

Negaresh.namvar@yahoo.com

چکیده

در بسیاری از نظام های حقوقی جهان، وجه التزام معنای تقریباً ثابتی داشته و به معنی مبلغ مقطوعی است که طرفین قرارداد مشخص می کنند تا در صورت نقض قرارداد از سوی متعهد، وی آن مبلغ را به متعهد له بپردازد. توافق متعاقدين بر غرامت ناشی از نقض قرارداد، در لوای اصل حاکمیت اراده توجیه می شود. ضرورت قابلیت پیش بینی نتایج قرارداد و رعایت توازن و انسجام میان تعهدات متقابل، دولت ها را از تعرض به توافق، بطلان یا تعدیل آن باز می دارد. هر چند گاهی میان نظام های حقوقی جهان در نحوه ی اعمال و شناسایی وجه التزام، اختلاف هایی جزئی مشاهده می شود. اما سیر تحول برخی نظام های حقوقی مختلف، حاکی از مداخله دولت ها به بهانه ایجاد تعدیل در روابط قراردادی، رعایت انصاف و به طور کلی نظم عمومی اقتصادی است. ملاحظات متضاد ناشی از ثبات قرارداد از یک سو و رعایت انصاف و خودداری از اعمال مجازات در روابط مدنی از سوی دیگر، امکان تعدیل وجه التزام و تفکیک آن از دیگر شروط قرارداد را به یکی از مسائل مناقشه تبدیل نموده است.

واژگان کلیدی: وجه التزام، خسارت، تعدیل، ایران، فرانسه

۱- مقدمه

در نظام حقوقی ایران و دیگر نظام های حقوقی جهان، وجه التزام نهادی شناخته شده است که بیشتر در حقوق قراردادهای مطرح می شود. هرچند گاهی میان نظام های حقوقی جهان در نحوه اعمال و شناسایی وجه التزام، اختلاف هایی جزئی مشاهده می شود. در این موضوع، اختلاف از عنوان آن آغاز می شود. در حقوق فرانسه توافق بر خسارت ناشی از نقض قرارداد همواره شرط کیفری نامیده می شود؛ اعم از اینکه مقدار شرط معادل، فراتر یا کمتر از خسارت واقعی باشد. در حقوق ایران نیز اگر چه قانون مدنی بر توافق متعاقدين بر خسارت نامی ننهاده است، اما برخی دیگر از قوانین از جمله تبصره های (۴) و (۵) ماده ۳۴ سابق قانون ثبت، از واژه وجه التزام استفاده کرده و رویه قضایی و دکترین با این عنوان انس گرفته است. بدین ترتیب این مقاله نیز از همین عبارت مرسوم برای توصیف توافق بر خسارت و نتایج آن استفاده کرده است.

اگر چه نظارت بر شروط خسارت اجحاف آمیز و غیرعادلانه در حقوق کامن لا و نیز رومی ژرمنی دارای سابقه تاریخی طولانی است، اما سوء استفاده از این شروط در قراردادهای میان تاجر و مصرف کننده، مقدمه و سرآغاز نهضت اجتماعی و نهضت قضایی برای نظارت بر شروط اجحاف آمیز در نیمه دوم قرن بیستم بود. به تدریج قراردادهای مصرف در بسیاری از کشورها از جمله فرانسه از قواعد کلی قراردادهای به طور تخصصی خارج شد و خود موضوع مقررات و معیارهای جداگانه قرار گرفت. در کشور ما نیز در محدوده قانون تجارت الکترونیکی در ماده ۴۶ این قانون، اعمال شروط غیر منصفانه به ضرر مصرف کننده موضوع حکم خاص قرار گرفته و بی اعتبار قلمداد شده است. اگر چه هیچ گونه آئین نامه یا دستورالعملی برای تشخیص شروط غیرمنصفانه و جلوگیری از ایجاد تشتت در رویه قضایی وجود ندارد.